

CYNGOR SIR YNYS MÔN **Templed Adroddiad Sgrwtini**

Pwyllgor:	Pwyllgor Sgrwtini Partneriaeth ac Adfywio
Dyddiad:	19 Ebrill, 2023
Pwnc:	Porthladdoedd Rhydd Ynys Môn
Diben yr Adroddiad:	Adrodd ar y cynnig llwyddiannus a gyflwynwyd ar gyfer Porthladd Rhydd gan y Cyngor Sir a Stena Line
Cadeirydd Sgrwtini:	Cynghorydd Dylan Rees
Aelod(au) Portffolio:	Cynghorydd Llinos Medi – Arweinydd ac Aelod Portffolio Datblygiad Economaidd
Pennaeth Gwasanaeth:	Christian Branch – Rheoleiddio a Datblygiad Economaidd
Awdur yr Adroddiad:	Tudur Jones
Rhif Ffôn:	2146
E-bost:	tudurjones@anglesey.gov.uk
Aelodau Lleol:	Yn berthnasol i'r holl Aelodau Etholedig

o25

1 - Argymhelliad/Argymhellion

Bod y Pwyllgor Sgrwtini...

1. Yn cydnabod rôl y Cyngor o ran datblygu a chyflwyno'r cynnig llwyddiannus
2. Nodi'r camau nesaf yn natblygiad achos busnes Porthladd Rhydd (cyn cyflwyno i Lywodraeth y DU a Llywodraeth Cymru)

2 – Cyswllt efo Cynllun y Cyngor / Blaenoriaethau Corfforaethol Eraill

Mae cynnig Porthladd Rhydd Ynys Môn wedi'i ddatblygu yn erbyn cyd-destun ein blaenoriaethau corfforaethol gyda pholisïau a strategaethau lleol, rhanbarthol a chenedlaethol lleol eraill yn llywio'r cynnig (h.y. Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol, Fframwaith Economaidd Rhanbarthol ar gyfer Gogledd Cymru, Rhaglen Lywodraethu Llywodraeth Cymru a Phapur Gwyn Ffyniant Bro).

Bwriad cynnig Porthladd Rhydd Ynys Môn yw ceisio dod a ffyniant i Ynys Môn a Gogledd Cymru. Bydd yn adeiladu ar y Rhaglen Ynys Ynni, sy'n gydweithrediad cyffrous rhwng rhanddeiliaid cyhoeddus, preifat a rhanddeiliaid y trydydd sector. Gweledigaeth y Rhaglen Ynys Ynni yw 'creu cyfle cwbl unigryw i greu swyddi, twf economaidd a ffyniant drwy fanteisio ar nifer o brosiectau trawsnewidiol ar Ynys Môn'. Mae hefyd yn cyd-fynd â nodau Strategaeth Twf Bwrdd Uchelgais Economaidd Gogledd Cymru.

Porthladd Caergybi yw'r porth rhyngwladol i Gymru – ac mae'n gysylltiad hanesyddol rhwng y DU ac Iwerddon. Mae gwerth a phwysigrwydd economaidd-gymdeithasol y Porth i Ynys Môn a gogledd Cymru yn ddrudfawr. Dyma'r ail borthladd Ro-Ro (*roll on roll off*) mwyaf yn y DU, sy'n gwasanaethu oddeutu 1,500,000 o deithwyr bob blwyddyn, oddeutu 4,000,000 tonnell o gludiant llwythi, a 370,000 o symudiadau nwyddau. Yn 2021, gostyngodd symudiadau nwyddau drwy borthladd Caergybi 2.1 miliwn tonnell (35.9%).

Felly, mae'r Porthladd yn cefnogi – yn uniongyrchol ac anuniongyrchol – cannoedd o swyddi yng Nghaergybi ac ardal ehangach Ynys Môn.

Strategaethau Lleol:

- Cynllun Llesiant Gwynedd ac Ynys Môn (Bwrdd Gwasanaeth Cyhoeddus Gwynedd ac Ynys Môn, 2018)
- Cynllun y Cyngor 2023 -2028 (Cyngor Sir Ynys Môn, 2023)
- Cynllun Cydraddoldeb Strategol Cyngor Sir Ynys Môn 2020 –2024 (Cyngor Sir Ynys Môn, 2020)
- Cynllun Adfywio Economaidd Gogledd Ynys Môn (Cyngor Sir Ynys Môn, 2019)
- Cynllun Datblygu ar y Cyd Lleol Gwynedd a Môn 2011 –2026 (Cyngor Sir Ynys Môn, 2017)
- Cynllun tuag at Carbon Sero Net Cyngor Sir Ynys Môn 2022-2025 (Cyngor Sir Ynys Môn, 2022)

3 – Egwyddorion fel canllaw ar gyfer Sgritini

1. Yr effaith y bydd y mater yn ei gael ar unigolion a chymunedau [canolbwyntio ar gwsmeriaid/dinasyddion]
2. Edrych ar unrhyw risgiau [ffocws ar risg]
3. Sgritini yn cymryd rôl monitro perfformiad neu sicrhau ansawdd [ffocws ar berfformiad ac ansawdd]
4. Edrych ar gynlluniau a chynigion o safbwynt:
  - Tymor hir
  - Ataliol
  - Integreiddio
  - Cydweithio
  - Cyfraniad
 [ffocws ar lesiant]

4 - Cwestiynau Sgritini Allweddol

1. Mae'r cynllun prosiect yn rhagweld creu hyd at 13,000 o swyddi newydd dros gyfnod o 15 mlynedd. Pa drefniadau fydd mewn lle i sicrhau bod y swyddi yn rhai o ansawdd uchel a bod gan drigolion Môn y sgiliau i fanteisio ar y cyfleon?
2. Sut fyddwch chi'n sicrhau bod y prosiect yn alinio gyda, ac yn cyfrannu tuag at y Rhaglen Ynys Ynni a Chynllun y Cyngor 2023-28?
3. Mae rhai o brif risgiau strategol y cais wedi cael eu nodi yn yr adroddiad. Sut fydd yr Awdurdod yn rheoli a lliniaru'r risgiau hyn?

5 – Cefndir / Cyd-destun

a. Cyflwyniad I Borthladdoedd Rhydd

Bu i Lywodraeth y DU a Llywodraeth Cymru wahodd cynigwyr i gyflwyno cynlluniau ar gyfer Porthladdoedd Rhydd yng Nghymru ar ddiwedd 2022 (<https://www.gov.uk/freeport>).

Mae Porthladdoedd Rhydd yn ardaloedd dynodedig lle mae amrywiaeth o gymelliadau economaidd ar gael i ysgogi'r economi leol ac annog twf a buddsoddiad. Mae'r rhain yn

cynnwys cymelliadau a rheoliadau llacio sy'n gysylltiedig â threth, tollau, cyfraddau busnes, cynllunio, adfywio a masnach a chymorth buddsoddi. Ni fydd nwyddau sy'n cyrraedd y Porthladd Rhydd yn destun trefn treth a thollau arferol y DU.

Gan mai ynys yw Ynys Môn, ceir sail resymegol ddaearyddol ac economaidd naturiol a chlir sy'n darparu sylfaen unigryw ar gyfer cynnig y Porthladd Rhydd. Mae Caergybi wedi'i chydabod fel tref Porthladd ers yr 19eg Ganrif, ac ni ellir taseilio ei phwysigrwydd.

Mae Ynys Môn wedi integreiddio'n dda yn economi gogledd Cymru, ond oherwydd ei chyddestun fel Ynys, mae'n unigryw yn economaidd a chymdeithasol. Mae data'r Cyfrifiad yn dangos fod (yn 2011) 92% o swyddi Ynys Môn wedi cael eu llenwi gan drigolion yr ynys, gyda llai na 2,000 o swyddi (8%) yn cael eu llenwi gan bobl a oedd yn cymudo i'r Ynys. Yn y cyfamser, mae 8,000 o drigolion (27% o'r rheiny mewn gwaith) yn cymudo oddi ar yr ynys. Mae ganddi gyfradd uchel o siaradwyr Cymraeg (62% o gymharu â 30% yng Nghymru) er bod diffyg swyddi cyflog uchel ac o ansawdd yn golygu bod mwy a mwy o siaradwyr Cymraeg y symud oddi gartref er mwyn gwaith (40% o bobl 16 i 24 oed sy'n siarad Cymraeg o gymharu â 22% rhwng 55 a 64 oed).

Mae gweledigaeth y Porthladd Rhydd yn adeiladu ar ddaearyddiaeth unigryw yr Ynys; bydd yn cefnogi twf masnach drwy Borthladd Caergybi, adfer y pont tir a hybu Rhaglen Ynys Ynni yr ynys a sicrhau bod y buddion yn cyrraedd pob cornel o Gaergybi, Ynys Môn a gweddill gogledd Cymru.

Agorwyd y broses bidio ar 1 Medi ac fe'i chaewyd ar 24 Tachwedd 2022.

Bydd £1m o refeniw a £25m o gyfalaf ar gael gan y Llywodraeth er mwyn galluogi'r gwaith o weithredu a darparu'r Porthladd Rhydd.

b. Datblygu'r Cynnig a Gweithio mewn Partneriaeth

Yn yr un modd â chyflwyniad y Gronfa Ffyniant Bro, ni ellir diystyru maint a chymhlethdod y gwaith a wnaed i ddatblygu'r cais o fewn amserlen hynod heriol. Arweiniodd hyn at gydweithio dwys a sylweddol gyda Stena Line, gan adeiladu ar y berthynas flaenorol gyda nhw.

Roedd y Prosbectws Cynigion yn debyg i'r un ar gyfer Lloegr a arweiniodd at ddyfarnu statws Porthladd Rhydd i wyth ymgeisydd yn 2021 (gan gynnwys Porthladd Lerpwl, felly'n gystadleuydd uniongyrchol i Gaergybi). Fodd bynnag, mae cyfranogiad Llywodraeth Cymru yn y broses o wneud penderfyniadau wedi ehangu'r meini prawf asesu i gynnwys polisiâu blaenoriaeth megis Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol, ei pholisiâu Sero Net yn ogystal â safonau amgylcheddol a llafur.

Bu i'r ddwy Lywodraeth fynegi o'r dechrau eu bod yn agored i'r posibilrwydd o ganiatáu mwy nag un Porthladd Rhydd yng Nghymru pe byddent yn derbyn achos busnes digonol a chymhellol.

Gellid cyflwyno ceisiadau dim ond drwy goalisiwn y mae'n rhaid iddo gynnwys gweithredwr y porthladd (Stena Line) a'r awdurdod lleol sy'n llety (y Cyngor Sir). Mae partneriaid eraill o fewn cynnig Porthladd Rhydd Ynys Môn yn cynnwys busnesau lleol a rhyngwladol megis Rolls Royce, BP, Morlais ac ati.; sefydliadau academaidd, MSParc, Prifysgol Bangor, Grŵp

Llandrillo Menai; Bwrdd Uchelgais Economaidd Gogledd Cymru a llu o randdeiliaid a phartneriaid eraill.

Roedd yn rhaid i ymgeiswyr gynnwys o leiaf un safle tollau. Mae hwn yn fan (a elwir hefyd yn 'free-zone') yn barth tollau diogel, caeëdig lle nad yw rhai o'r rheolau treth a thollau arferol yn berthnasol.

Roedd yn rhaid i gynigwyr hefyd ddynodi safleoedd treth er mwyn elwa o'r cynnig treth. Pan fydd achos economaidd yn caniatáu, gall ymgeiswyr nodi hyd at dair ardal unigol fel lleoliad y safle treth. Mae'n rhaid i'r rhain fod yn:

- Annatblygedig.
- Safle unigol neu amryw o safleoedd hyd at 600ha (gyda lleiafswm o 20ha yn hytrach nag amgylchiadau eithriadol).
- Perchnogaeth lluosog yn bosibl.
- Mewn ardaloedd lle mae Cynnyrch Domestig Gros y DU fesul pen yn is na'r cyfartaledd cyffredinol a lle mae cyfraddau diweithdra yn uwch na chyfartaledd y DU.

Roedd tri phrif amcan y mae'n rhaid i unrhyw gyflwyniad allu eu dangos:

1. Hyrwyddo adfywio a chreu swyddi o ansawdd dda – dyma oedd y prif faen prawf;
2. Sefydlu'r Porthladd Rhydd fel canolbwynt cenedlaethol ar gyfer masnachu a buddsoddi byd-eang ar draws yr economi;
3. Meithrin amgylchedd arloesol.

c. Cynnig Ynys Môn

Mae'n bwysig nodi fod cynnig Porthladdoedd Rhydd Ynys Môn yn canolbwyntio'n benodol ar:

- Gyfrannu tuag at net sero a datgarboneiddio
- Darparu amodau gweithio teg a diogelu ansawdd yr amgylchedd
- Ymdrin â heriau lleol

Oherwydd hyn, roedd yn bwysig dangos y gallai Porthladd Rhydd Caergybi gyflawni disgwyliadau'r Llywodraeth – yn enwedig adfywio a chreu swyddi o ansawdd arbennig, a amcangyfrifir y bydd rhwng 3,500 – 13,000 o gyfleoedd gwaith newydd yn cael eu creu.

O fewn y cynnig, cafodd y safleoedd canlynol eu hadnabod fel y safleoedd tollau a threth:

1. Porthladd Caergybi – eiddo Stena Line, 125ha+
2. Hen safle Anglesey Aluminium – eiddo Stena Line; safle tollau, 95ha
3. Parc Cybi – eiddo Llywodraeth Cymru a Conygar; safle tollau, 32ha
4. MSParc – eiddo Prifysgol Bangor a'r Cyngor; safle treth, 21ha
5. Rhosgoch – eiddo Conygar; safle treth, 82ha

Y safleoedd tollau allweddol yng nghynnig Porthladd Rhydd Ynys Môn yw safleoedd cyfunol Anglesey Aluminium a Pharc Cybi, sy'n ffurfio Parth Ffyniant Ynys Môn. Bydd y rhan fwyaf o swyddi a fydd yn cael eu creu ar Ynys Môn wedi'u cynnwys yn y parth hwn.

Disgwylir mai'r sector gweithgynhyrchu neu'r sectorau trafniadaeth a storio fydd y diwydiannau craidd i'w lleoli yma. O fewn y rhain, mae lle i ystod eang o fusnesau, yn

enwedig y rhai sydd â chadwyni cyflenwi sy'n gysylltiedig â Gweledigaeth ehangach Rhaglen Ynys Ynni; gofyn am fewnbynnau rhyngwladol uwch na'r cyfartaledd; llwyfannau allforio sylweddol a chysylltiadau masnach â'r UE; gofynion dosbarthu mawr. Mae'r rhain wedi'u hadnabod fel cwmnïau fydd yn cael budd rhesymegol o'u lleoli ym Mharth Ffyniant Ynys Môn.

Y buddion a ragwelir fydd:

- Mynediad at allforio rhatach
- Cadwyni cyflenwi byrrach.
- Prosesau cynhyrchu mwy effeithlon yn gyffredinol (o amser, costau a safbwyntiau amgylcheddol).
- Trydydd parti yn cyflwyno buddion drwy brisiau is ac allanoldebau negyddol llai.

Disgwylir hefyd y bydd masnach digidol ac adfer coridorau'r pont tir yn cyfrannu at fwy o fasnach rhwng Prydain ac Iwerddon, ac yn hwyluso masnach rhwng y DU a'r UE gan adfer y gostyngiad o 20% mewn masnach sy'n mynd drwy Borthladd Caergybi.

Ynghyd â'r cynnig Porthladd Rhydd Ynys Môn, cyflwynwyd cynigion gan y Porthladd Rhydd Celtaidd sydd wedi'i leoli o amgylch porthladdoedd Port Talbot ac Aberdaugleddau, yn sir Castell-nedd Port Talbot a Sir Benfro, a thrydydd cynnig, yn seiliedig o amgylch Casnewydd a Maes Awyr Caerdydd.

d. Penderfyniad ar y Porthladdoedd Rhydd

Ar 23 Mawrth 2023, rhoddwyd gwybod i'r Cyngor Sir ei fod wedi bod yn llwyddiannus yn ei gais Porthladd Rhydd, yn amodol ar gwblhau'r achos busnes manwl. Gwnaed y cyhoeddiad gan Rishi Sunak y Prif Weinidog a Mark Drakeford, Prif Weinidog Cymur, yn ystod ymweliad â Phorthladd Caergybi. Mae hyn wedi arwain at ddi-ddordeb sylweddol – ar raddfa ryngwladol – i Gaergybi ac Ynys Môn gan gynyddu proffil ac amlygrwydd y cais Porthladd Rhydd llwyddiannus ond hefyd yr ardal yn gyffredinol. Mae hyn wedi bod yn hwb enfawr o ran hygredd y cais gyda chwmnïau cenedlaethol a rhyngwladol sydd â diddordeb mewn sefydlu gweithrediadau yma. Ni ellir diystyru pwysigrwydd y cyhoeddiad sy'n cael ei wneud ar y cyd gan y Prif Weinidog a Phrif Weinidog Cymru.

e. Rôl y Cyngor Sir yn y cam nesaf o ddarparu'r Porthladdoedd Rhydd

Cam nesaf y broses yw cwblhau'r achos busnes manwl. Mae tair elfen i hyn, ac mae angen cymeradwyaeth y Llywodraeth ar gyfer pob un:

1. Achosion Busnes Amlinellol a Llawn (OBC a FBC) – 'y broses Achos Busnes'
2. Safleoedd treth arfaethedig – 'y broses Safle Trethi'
3. Safleoedd tollau arfaethedig – 'proses Safle'r Tollau'

Bydd y Cyngor hefyd yn gweithio i sefydlu egwyddorion craidd ar gyfer cydweithio agos gyda Stena Line. Bydd hon yn ffordd newydd o weithio i'r ddau sefydliad ac yn berthynas hirdymor sy'n adeiladu ar y berthynas bresennol. Bydd pwysigrwydd ffurfioli strwythurau llywodraethu priodol hefyd yn hollbwysig yn enwedig wrth sicrhau a gwarchod y rhwymedigaethau a'r cyfrifoldebau statudol sydd gan y Cyngor.

Bydd angen cyflawni gwaith sylweddol o fewn amserlen heriol, a bydd y Llywodraeth yn darparu'r cyllid refeniw perthnasol i gwblhau'r gwaith hwn.

Gan y bydd y cyllid yn cael ei weinyddu i'r Cyngor Sir, bydd gennym ni – fel y Corff Atebol – gyfrifoldeb llawn i sicrhau bod yr arian yn cael ei wario mewn modd sy'n cydymffurfio'n llawn â phrynu'r sector cyhoeddus a hefyd monitro ac adrodd ar yr holl wariant cysylltiedig. Bydd y cyfrifoldebau hefyd yn cynnwys cydymffurfio â gofynion Llywodraeth Cymru a'r DU ar fonitro a gwerthuso (megis casglu data a darparu ar gyfer swyddi newydd, busnesau a grëwyd, a denu buddsoddiad preifat) ac ati. Bydd angen i'r Cyngor ddynodi Uwch Swyddog Cyfrifol a chael cymeradwyaeth ar gyfer yr holl achosion busnes a'r holl wariant gan ein Swyddog Adran 151.

Bydd gan y Cyngor Sir a Stena Line gyfrifoldeb cyfartal am yr Achos Busnes Amlinellol a'r cyflwyniad cysylltiedig, ond bydd angen mewnbwn sylweddol gan Stena a'u hymgyngorwyr mewn meysydd penodol, a bydd angen iddynt arwain ar ddatblygu rhai ymyriadau a chynhyrchu gwybodaeth berthnasol ar gyfer yr Achos Busnes Amlinellol.

Bydd angen cynigion manwl ar gyfer y canlynol:

2. Safleoedd treth a thollau (y Cyngor a Stena)
3. Defnydd o'r cyllid sbarduno - £1m o refeniw a £25m o gyfalaf (Cyngor a Stena)
4. Nodi mentrau cyflenwol (Cyngor a Stena)
5. Cytuno ar fframweithiau llywodraethu manwl (Cyngor a Stena)
6. Cynllunio a chadw ardrethi busnes (Cyngor)
7. Arloesi (Cyngor, Stena a Phartneriaid)
8. Rheoliad (Cyngor)
9. Mentrau Net Zero (Cyngor, Stena a Phartneriaid)

Mae'r Cyngor Sir yn ystyried ei opsiynau i ymuno â chytundeb cyfreithiol unigryw rhwng y Cyngor a Stena Line er mwyn rheoli'r datblygiad a'r ddarpariaeth ar gyfer y Porthladd Rhydd.

f. Risgiau sy'n Gysylltiedig a Phorthladdoedd Rhydd Ynys Môn

Mae'n cydnabod bod angen eglurdeb a sicrwydd pellach gan y Llywodraeth wrth i ni fynd drwy'r cam achos busnes. Mae rhai risgiau fel a ganlyn:

1. Rheoli risg; rheoli rhanddeiliaid a rheoli disgwyliadau.
2. Rheoli, dyrannu a chadw at reoli cymhorthdal o'r cyllid sbarduno sydd werth £26m.
3. Adnoddau a chapasiti o fewn y Cyngor i arwain, rheoli a chyflawni datblygiad yr achos busnes o fewn yr amserlen.
4. Gwarchod rhwymedigaethau statudol y Cyngor.
5. Yr angen am lywodraethu cadarn, a rôl hirdymor y Cyngor a'r adnoddau sydd eu hangen i'w gyflawni mewn modd sy'n cydymffurfio ac yn effeithiol.
6. Effeithiau posibl y Porthladd Rhydd ar gymunedau lleol, yr iaith Gymraeg a diwylliant
7. Y Cyngor – a'i bartneriaid – ddim yn manteisio'n llawn ar y cyfle a ddaw yn sgil sicrhau statws Porthladd Rhydd Ynys Môn.

Ni ellir diystyru pwysigrwydd bod mewn partneriaeth â Stena Line wrth ddatblygu a darparu'r statws Porthladd Rhydd yn y pen draw. Bydd eu harbenigedd, eu gwybodaeth a'u hymrwymiad hyd yn hyn yn hollbwysig i liniaru rhai o'r risgiau a nodir uchod.

6 – Asesiad o'r Effaith ar Gydraddoldeb [gan gynnwys effeithiau ar yr Iaith Gymraeg]

6.1 Effeithiau posibl ar grwpiau gwarchoddedig dan Ddeddf Gydraddoldeb 2010

Dim – bydd ceisiadau gan ac ar gyfer grwpiau gwarchoddedig dan Ddeddf Gydraddoldeb 2010 yn cael eu delio yn yr un modd, a gellid targedu cyllid tuag at y grwpiau hynny.

6.2 Effeithiau posibl ar y rheiny sy'n profi anfantais economaidd-gymdeithasol yn eu bywydau (penderfyniadau strategol)

Cadarnhaol – gellid targedu'r cyllid hwn tuag at y rheiny sy'n wynebu anfantais economaidd-gymdeithasol.

6.3 Effeithiau posibl i bobl ddefnyddio'r Gymraeg a thrin y Gymraeg yn gydradd â'r Saesneg

Cadarnhaol – drwy greu cyfleoedd gwaith yn yr ardal, gobeithir y bydd mwy o siaradwyr Cymraeg yn gallu elwa o hyn ac aros yn lleol.

7 – Goblygiadau Ariannol

Niwtral – nid oes unrhyw oblygiadau ariannol i'r Cyngor Sir gan fod cost datblygu'r cynnig a goblygiadau staffio wedi'u talu a byddant yn cael eu talu drwy ffynonellau allanol.

8 – Atodiadau

Atodiad A – Dyfyniad o Holi ac Ateb y Daily Post

9 - Papurau Cefndir (cysylltwch ag awdur yr Adroddiad am unrhyw wybodaeth bellach os gwelwch yn dda):

Adroddiad i'r Pwyllgor Gwaith, 24th Hydref 2022, Cynnig Porthladd Rhydd Caergybi

Ymateb Stena Line i saith prif gwestiwn ynglŷn â Phorthladd Rhydd Caergybi:

Gwybodaeth o'r *Daily Post* 24/3/23: <https://www.dailypost.co.uk/news/north-wales-news/stena-line-answers-seven-key-26549992>

Mae awdurdod porthladd Caergybi a phrif gefnogwr y cais ochr yn ochr â Chyngor Ynys Môn yn egluro mwy am y porthladd rhydd.

Yr wythnos hon llwyddwyd i sicrhau statws Porthladd Rhydd i Ynys Môn, penderfyniad a fydd yn arwain at greu miloedd o swyddi yn ôl cefnogwyr y cynllun. Sicrhawyd statws porthladd rhydd ar gyfer yr Ynys ynghyd â Phorthladd Rhydd Celtaidd Aberdaugleddau a Phort Talbot mewn penderfyniad ar y cyd gan Lywodraeth y DU a Llywodraeth Cymru. Bydd Llywodraeth y DU yn darparu hyd at £26m o gyllid cychwynnol na fydd rhaid ei ad-dalu i bob porthladd rhydd – sy'n gyson â'r cynnig i borthladdoedd rhydd eraill yn Lloegr ac yn yr Alban. Stena Line a Chyngor Sir Ynys Môn oedd yn arwain ar y cynnig. Yma, mae Stena Line yn mynd ati i ateb ambell gwestiwn allweddol ynglŷn â'r porthladd rhydd a phryderon ynglŷn â cholli a diogelu swyddi.

Sut fydd y porthladd rhydd yn gweithio?

Bydd Porthladd Rhydd Ynys Môn yn ymestyn 45km o borthladd Caergybi, ar draws yr Ynys gyfan. Bydd pedwar parth yn cael eu dynodi fel safleoedd trethi neu dollau. Mae'r Cyngor a Stena Line wrthi'n trafod y safleoedd posib.

Bydd y safleoedd hyn o fewn y porthladd yn symleiddio gweithdrefnau masnachu a thollau, ac yn cymell mwy o fasnach a buddsoddi. Mae hyn yn golygu na fydd rheolau treth a thollau arferol y DU yn berthnasol i nwyddau a fydd yn dod i mewn i Borthladd Rhydd Caergybi, a hynny er mwyn cefnogi buddsoddiadau busnes tymor hir a hybu ffyniant yr Ynys yn ogystal â Gogledd Cymru gyfan. Bydd cymhelliannau treth a hawddfreintiau rheoleiddio ar gael i fuddsoddwyr ar safleoedd treth eraill yn ogystal. Ni fydd yr hawddfreintiau hyn yn effeithio ar y dulliau diogel lefel uchel sy'n bodoli yn y DU o ran llafur a materion amgylcheddol.

Beth fydd y buddion i'r ardal ac i weithwyr lleol?

Yn ôl gwaith dadansoddi a gwblhawyd gan y Ganolfan Ymchwil Economaidd a Busnes fe all Porthladd Rhydd Ynys Môn ddenu hyd at 13,000 o swyddi i Ogledd Cymru dros gyfnod o 15 mlynedd. Mae porthladdoedd rhydd ledled y byd yn adnabyddus am ddarparu swyddi o ansawdd sy'n talu'n dda.

Bydd Stena Line a Chyngor Sir Ynys Môn yn mynd ati'n rhagweithiol i ymgysylltu â Phrifysgol Bangor, M-Sparc, y Sefydliad Allforio a Masnach Ryngwladol, a Grŵp Llandrillo Menai ar gynlluniau i uwch-sgilio gweithwyr o bob cwr o Ogledd Cymru dros y blynyddoedd nesaf.

Sut fydd y porthladd rhydd yn cefnogi cynlluniau sero net?

Bydd y porthladd rhydd yn annog mwy i gynhyrchu ynni cynaliadwy ar Ynys Môn, gan ddarparu ychwaneg o ynni y mae mawr ei angen ar y DU a chyflawni targedau sero net ar yr un pryd. Mae sefydliadau fel GE-Hitachi, Rolls Royce SMR, Bechtel, BP Lightsource a Morlais Menter Môn yn barod i fuddsoddi mewn ynni glân ar yr ynys. Mae'r prosiectau'n cynnwys y prosiect ynni llanw mwyaf yn y byd i dderbyn caniatâd, ynni gwynt ar y môr, ynni niwclear ac ynni solar.

A fydd y porthladd rhydd yn lliniaru rhywfaint o'r difrod sydd wedi cael ei wneud i fasnach nwyddau'r porthladd yn sgil Brexit?

Ers Brexit, mae'r cysylltiad rhwng Dilyn a Chaergybi wedi dioddef cwmp o 19% mewn masnach. Credir mai sefydlu Porthladd Rhydd yn Ynys Môn yw'r ffordd fwyaf effeithiol o adfywio'r llwybr masnach rhyngwladol pwysig hwn.

Bydd Porthladd Rhydd Ynys Môn yn helpu i roi hwb i Gaergybi trwy alluogi masnachwyr o Ewrop i fanteisio ar y cyswllt cyflym sy'n bodoli rhwng Gweriniaeth Iwerddon a chyfandir Ewrop - "pont dir" Prydain - yn hytrach na defnyddio morlwybrau, sy'n arafach, yn llai effeithiol ac yn fwy costus.

Fe all adfywio pont dir Prydain yn llawn sicrhau cynnydd o £6bn i economi'r DU erbyn 2040.

A fydd y porthladd rhydd yn arwain at golli swyddi a busnesau mewn rhannau eraill o Gymru, ac a fydd siroedd fel Gwynedd a Chonwy ar eu colled?

Bydd Porthladd Rhydd Ynys Môn yn arwain at greu swyddi yn hytrach na'u colli. Trwy gydol y broses o baratoi'r cais, rydym wedi siarad gyda 38 o fusnesau sydd â diddordeb yn y cyfleoedd y gall porthladd rhydd ar Ynys Môn eu cynnig. Dywedodd nifer o'r busnesau hyn a oedd yn gefnogol i'r cais na fyddant wedi ystyried buddsoddi yn Ynys Môn na Gogledd Cymru fel arall.

Pa fesurau fydd ar waith i ddiogelu gweithwyr, ac a fydd rheoliadau mwy llac ar faterion megis cynllunio yn golygu na fydd yr amgylchedd a safleoedd natur o bwys fel parc gwledig Penrhos yn cael eu gwarchod yn yr un modd?

Bydd Porthladd Rhydd Ynys Môn yn cael ei llywodraethu gan reolau blaenllaw Sefydliad Parthau Rhydd y Byd/OECD ar Barthau Diogel a Pharthau Glân.

Hefyd, roedd gan Lywodraeth Cymru reolau penodol wrth ymgeisio ac roedd rhaid i bob cais amlygu'r modd y byddai'r amgylchedd a hawliau gweithwyr yn cael eu gwarchod. Mae gan CSYM ddyletswydd statudol i sicrhau ei fod yn amddiffyn hawliau ei weithwyr yn ogystal. Bydd y porthladd rhydd yn codi safonau yn hytrach na'u gostwng.

Sut fydd y porthladd rhydd yn sicrhau twf economaidd a swyddi yn hen safle Alwminiwm Môn?

Mae hen safle Alwminiwm Môn yn rhan allweddol o'r cais. Stena Line sydd berchen ar y safle ac mae nifer o gwmnïau wedi dangos diddordeb yn y safle, cyn belled bod statws porthladd yn cael ei sicrhau. Os ydi'r cais yn llwyddiannus yna bydd penderfynu ar ddynodiad swyddogol ar gyfer y safle yn rhan o waith cychwynnol y tîm.